

DŁUG (563) *sb m*

sg *N* dług (35). \diamond *G* długu (114). \diamond *D* długowi (4) *BierEz*, *Mącz* (2), *RejPos*; długu (2) *BierEz*, *UstPraw*. \diamond *A* dług (170). \diamond *I* długiem (4); -em (1), -(e)m (3). \diamond *L* długu (35). \diamond *pl N* długi (21). \diamond *G* długów (65); -ów (26), -(o)w (39); \diamond *A* długi (94). \diamond *I* długami (4), długi (2); -ami *MycPrz*, *SkarŻyw*; -i *HistLan*; -ami : -i *Mącz* (2 : 1); ~ -ami (3) *Mącz* (2), *SkarŻyw*; -ami (1) *MycPrz*. \diamond *L* długach (12), długoch (1) *HistLan*; ~ -ach (11), -(a)ch (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

praw. Należność (zwykle pieniężna) do uiszczenia, rzadziej należność do odebrania; *aes alienum* *BartBydg*, *Mącz Cn*; *debitum* *Mącz*, *Calag*, *Cn*; *creditum*, *nomen* *Mącz*, *Cn*; *aes*, *debitio* *Calep*; *pecunia credita* *Cn* (563) : yakom sya ya vyednal szlachathnem Ianem sszelyk przesz yednacze o wszythky dlvgy kthorem mv był vynyen *ZapWar* 1505 nr 2012, 1505 nr 2013, 1506 nr 2031, 1544 nr 2584, 2585, 1548 nr 2668; *BartBydg* 81b; *BielŻyw* 145; *LibLeg* 11/61v, 138; Málóć pán bog dba o datki A zać mu zbierać na dziatki. Abo fie trofkác o długi Abo odpráwować flugi *RejRozpr* A4v; *SeklWyzn* d2v; *LibMal* 1548/142v; *FAnt/* ieft rzecz którą fye dłużnik wierzyćielowi fwemu w długu broni *GroicPorz* q4, ee2v, m2v, qv, x4v, oo (16); A iefliby długi mále po oicu zoftály/ tákowe brát co imienie trzyma ma záplácić *UstPraw* B4, B3v, F4v, I2v [3 r.]; Zžup obudwu Krákowfkich solnych [król] wiele długu skupił *BielKron* 405v, 106v; *Magnitudo aeris alieni*, Wielkość długów. *Mącz* 204d; *Nexus ob aes alienum*, Dla długów ftał fie niewolnikiem. *Mącz* 244a; *Omnem pecuniam quae in nominibus est mihi legavit*. Wfziłtki pieniądze które fą ná długách odkazał mi. *Mącz* 249c, 51d, 87a, 244a, 249b, 375d (14); *HistLan* C; Bo tego wnet iedni rofpozyczáią á rzadko wroca/ drugie fie też ná wczoráyfze długi rozleći *RejZwierc* 16v, 248v; A choćiálzby drugi mógl záplácić/ ledwie połowicę przyniefie/ máiac ten dług iákoby ználeziony. *BudBib Eccli* 29/7; *BudNT Rom* 4/4; *CzechRozm* 245v; *SkarŻyw* 143; *ZapKościer* 1579/3v, 1581/20v, 1584/50, 1585/55v, 1589/86, 1597/78v [2 r.]; Dług. *Debitum*. *Calag* 427a; *KochMRot* A4, B2v; Przyfzły mi teraz báníci ná pámięć o długi *GórnRozm* Lv; *Chirographarius – Tenkatori* dług cirographem wiznawa. *Calep* 189a, 268a, 289a; *LatHar* 117; *OBLIGATIONES IN SOLIDVM* zową, gdy iedną ręką mąż z żoną, álbo rękoyne przymuią dług iáki y piłżą tám *coniuncta manu* obowięzuiąc plácić *unus pro singulis, et singuli pro uno* *SarnStat* 1268, 113, 549, 593, 1048, 1307 (11); niemálz nic: y owfzem długow ták wiele *PowodPr* 25; *KlonFlis* H3.

W połączeniu z wyrażeniami określającymi sumę [w tym w G (14)] (20): *MetrKor* 59/15v; *ZapWar* 1547 nr 2639; kthorą [sprawę] przed woythem poznanskiym o 60 zlothich długu fimiflonego Scheraffedinowy Thurkowy intentoval *LibMal* 1548/143v, 1547/137v, 1548/144v [2 r.], 1552/167, 1554/192; iefliby był dług dwádzyefćią grzywien/ tedy sam/ [...] ma przyfiádz *UstPraw* F4v; *BielKron* 378v; Siedmnaście kroć fto tyfiac długu miánowano *MycPrz* I B4v; *SkarŻyw* 454; *ZapKościer* 1580/5v, 1585/61; *Paprup* F2v; *ActReg* 166, 163; *SarnStat* 1242 [2 r.], 1255.

W połączeniu z przydawką określającą dłużnika, wyrażoną przymiotnikiem dzierżawczym lub dopełniaczem rzeczownika (20): *GroicPorz* ee4v [2 r.]; *Syn* ftařfzy [...] przedádz/ záftáwić/ áni zbyć cząftky bráckiey niemoże/ to wymuiąc iefliby długi oicowfkie álbo máćierzyńskie zoftály *UstPraw* B4; *Mącz* 36b; *Y* w piśmie świętym oná wdowá długami mężá fwego ściśniona/ wołála zá

Helizeufzem prorokiem *SkarŻyw* 103; *ZapKościer* 1580/7y, 1584/50, 1586/64; ze nietylko długi nieboszczykowskie, [...] zginęły. *ActReg* 163, 163 [2 r.]; *SarnStat* 582, 592, 593 [2 r.], 694, 1268 [2 r.]; *CiekPotr* 22.

W połączeniu z zaimkiem dzierżawczym (34): *MetrKor* 59/76; *LibLeg* 11/108v, 138v, 155; *SeklKat* S4v; A Iłćiec ij [fant] też bierze/ áby w fwoim długu był pewien y bełpieczen. *GroicPorz* rv, ee, eev, ee2 [3 r.], q4v; *Leop Matth* 18/25; *UstPraw* 13; Liberare se aere alieno, Popłáćic fwoye długi *Mącz* 191b, 5a, 51d, 78d, 314a, 399; *RejPos* 193v [2 r.], 246, 246v [3 r.], 310; *Prot* A3v; áby chłopcá fłá [ocieć] do dłuźnikow fwoich/ Mowiąc niech fie wźdy czíuą o tych długoch moich. *HistLan* B4v; *ZapKościer* 1589/86 [3 r.]; *SarnStat* 276, 365.

W połączeniach szeregowych (35): *LibLeg* 11/155; Iakom ya [...] wyczistosczyach y wdlugw dzyessyaczi kop nyevpokoył [!] y nyewskodzyłem go ossmyseth kop tak my Bog pomozí *ZapWar* 1547 nr 2639; A ty odwłoki máią fye rozumieć w fprawách vtćiwych/ gdzie rzecz idzie o dług/ o Imienie/ co zową in Ciuilibus *GroicPorz* f3, k, p4, q3, x, cc4v (10); A kteryby fię tákiego długu y fzkody z káianiem vpominał/ tákowy ma dáć fádowi trzy grzywny. *UstPraw* B3v; á then rok fiodmy/ żadne práwo/ áni długi/ áni czynfze álbo podatki nie miály íść. *BielKron* 36, 119; *Mącz* 438a; *BielSat* E; *MycPrz* I B4v; *RejPos* 181v; Bo iednego guzy á bliřka fránczá fráfuie/ drugiego też długi á cyrography *RejZwierz* 165; *ZapKościer* 1580/5v; O Dług/ á o zábićie/ Státut mamy fłáby *BielRozm* 32v; żaden Kupiec [...] álbo dobrá iego dla wyfłępku álbo długu drugiému niech nie będzie zápowiedan/ zátrudnian/ áni iman. *SarnStat* 1074, 145, 656, 693, 798, 1156 [2 r.] (13).

W charakterystycznych połączeniach: dług dawniejszy, (nie)mały (mniejszy) (7), ostatni, wczorajszy, wielki (nawiętszy) (3), własny (2), wszystek (16); wielkość długow; rzecz idzie (jest) (2), spor (swary są) o dług (2), sprawa (jest) o ([ile]) dług(u) (około długow) (5); (fantem) bronić się (2), dosyc się stać w długu; długow wiele (więcej, niemało) (na sobie, [u kogo]) mieć (4).

Przysłowia: Aere alieno demersus, Vtonął w długách po wfyzy/ zádlużył fie *Mącz* 218c.

ináčzey fię obchodzą z máłym dłuźnikiem/ á ináčzey z tym ktery długow więcej ma niżli włofow *LatHar* 111.

Frazy: »[na czym] jest długu [ile]« = *coś jest obciężone dlużiem* (1); a na tym dworze yeft długu pol sta m. *ZapKościer* 1585/61.

»dług(u) [kto] jest (a nie (jest)) winien, dłužen; dłužen za dług« = *debiti tenetur JanStat* [szyk zmienny] (7 : 1; 1): Starofłta ma yącz, [dłuźnika] y wyazyenyv dzyerzecz. thak długo afz zapłaczi [...] yfczowy, ktoremv dlužen za dluk *MetrKor* 40/818; *RejKup* c5v; *GroicPorz* f; *UstPraw* G4; *RejFig* Aa; *RejPos* 308, 310v; *SarnStat* 1255; Niechay nie igra z fzczeńściem/ kto ma w domu Swoy chleb/ á długu nie winien nikomu *KlonFlis* D3.

Zwroty: »ciążyć (albo dzieckować) o (za) dług; w długu fantowan i ciążan« [szyk zmienny] (2; 1): *GroicPorz* q2v; Kmiećią żadnego o dług w miećcie ciążać nie máią pod winą 6 grzywien *UstPraw* F2v; *REPRESSALIAE pignorationes* zową, gdy ciążią poddánego w miećcie, álbo indziéy dzieckuią zá páńki dług. *SarnStat* 1268.

»o dług (a. [ile] długu) czynić, ma być czyniono prawem« [szyk zmienny] (5 : 1): *LibMal* 1548/144v; Rękoymia przeciw dłuźnikowi zá kthorego ręczył w ty czáfy może czynić o ręczony dług.

GroicPorz r3v; o każdy dług ma być czyniono prawem/ tam gdzie on chłop ośiadł na dziedzynie.
UstPraw F2v, G4, 13; *GórnRozm* F2.

»da(wa)ć [co] w długu, za dług« [szyk zmienny] (3 : 2): y dała go [szafranu] garfcz kłyżdu Staniłlavovi kalynfkovi v thumu, za dług yfch mv bila vinna groffi 15 *LibMal* 1544/91 v, 1543/70v; Iefli by thedy dłużnik fanty ruchome w długu dał/ ty máią być przez Sędzięgo albo przez ty ludzi kthorzy fy na nich znaią olzácowane *GroicPorz* dd; *UstPraw* C4; *ZapKościer* 1589/86v.

»długu dochodzić (a. dojść), dochodzenie« [szyk zmienny] (3 : 2): ISćiec álbo Wierzyćiel/ [...] długu fwego dochodzić ma przodkiem ná ruchomych rzeczách dłużnikowych/ potym ná ftoiącym Imieniu iego. *GroicPorz* q4v, q4v, ee2, oo.

»dostać [co] w długu« (1) : yfz slachetny Pán Sigmunt Sarnowfky doftal wloky wdugu [!] po nyebofczyku Maczyeyu Kloczu *ZapKościer* 1583/34v.

»dosyc uczynić w długu, za dług; dosyc uczynienie za dług« = *satisfactio pro debito* *JanStat* [szyk zmienny] (2 : 2; 2): *ComCrac* 22; ktory [dłużnik] ma być przez Vrząd tak długo zachowan/ aż Powodowi w długu wedle przezyfkow dofyc vczyni *GroicPorz* q4v, q2v; *RejPos* 246v; ALe y żadný diláciiey dłużnik/ [...] mieć nie będzie [...] względem dofyc vczynienia zá dług tenże zápiřány. *SarnStat* 698, 798.

»dług kasować« (1): á dekrét przerzeczony/ przezyfki/ rękoiemřtwo/ dług y pořseřsiiię podánię/ w áktách opifány/ kářsować y wpiřać [posesor] powinien *SarnStat* 1168.

»kwitować od długu« (1): Kwituie od Długu. *SarnStat* 699.

»leżć w długu« (2): Ieden nád leřnym Sanem czyni tãrgi/ Drugi nad Wieprzem/ á rzadko bez fkãrgi. Czeřto nád Bugiem y nád Narwią drugi Leżie Więc w długu. *KlonFlis* D4; *KlonWor* 56.

»mieć [ile] długu [u kogo]« [w tym: długu pożyczanego (1), wysłużonego (1)] (4): *MetrKor* 59/75v [2 r.]; Item Powyediał yfch v woycziecha Choyky czyeflye grzywną beř trzech grořzy pyenyedzi za powroř y Naczinye oycza fwego ma długu. *LibMal* 1547/ 137v; Tãmże pánu młodemu chłopię powiedziãło/ Iż pan řtãry ma długow v ludzi niemãło *HistLan* C.

»dług nadgrodzić« (1): kto fię tego bliřkować będzie chcial tedy i dług i wydatek wfzitek wedlug rozeznania prawnego, będzie powinięn iemu nadgrodzic *ZapKościer* 1580/ 5v.

»(od)da(wa)ć dług, ostatek długow dać« = *reddere debitum* *Vulg* [szyk zmienny] (5 : 1): Ořtatek tich wfchitkich swoich długow [...] panom exequtorum [...] wmoz poruczil y dal *MetrKor* 59/76; *UstPraw* F4v; wrzucił iy do ćiemnice/ ażby oddał dług. *BudNT Matth* 18/30 [przekład tego samego tekstu *WujNT*]; *ZapKościer* 1585/61; *WujNT Matth* 18/30; *SarnStat* 1301.

»na dług odebrać« (1): plenipotent [...] wyřnal Ze ot slachetnyego Criřtoffa Smogorzinfkiego na ten dlvg ktory byl wynyen Ianowy Siczimynfkemu [...] pořtora sta Grziwyen prufkich odebral *ZapKościer* 1582/26v.

»dług odprawić (a. sprawić)« [szyk zmienny] (2): a ten Ismayl řprawywfchi řwoy dług ma ten lyřth wroczyz *LibLeg* 11/108v; *GroicPorz* r2.

»dług odpuścić; dług jest odpuszczon (a. przepuszczon)« = *pecunias condonare, remittere debitum* *Mqcz*; *debitum dimittere* *Vulg* [szyk zmienny] (15; 3): *SeklKat* S4v; *Leop Matth* 18/27; Serwilius rádził odpuścić długi vbogim Rycerzom. *BielKron* 107, 106v [2 r.], 378v; *Mqcz* 78d, 94d, 227a; ktoryć

[*dekret*] wczynił o onych dwu długach/ s kthorych iednemu wielkie długi fą odpufzczone od Pána iego *RejPos* 181v, 246, 246v [2 r.], 249; *BudNT Matth* 18/27, 32; *WujNT Matth* 18/27, 32.

»odumrzeć długow« (1): Woyewoda Krakowłky [...] odumarł długo [!] pultorakroc ftotifici *PaprUp* F2v.

»odwieść się długi« (1): Kto komu pieniędzy bez zapifu pożyczty/ á onego o nie pozowie potym: w tákowej rzeczy pozwány bliźszy fię odwieść długi. *UstPraw* I2v.

»dług (*a. [ile] długi*) (po-, s-, za-) płacić; (o-, wy-, za-) płacenie (*a. płaca, zapłata*) długi; dług jest (za)płacon *itp.*; dług ku zapłacie; się zapłaci dług« = *dissolvere aes alienum, nomina explicare Mącz, Cn; liberare a. minuere aes alienum, nomina solvere a. suscipere, resolvere argentum, satisfacere quibus debemus, solidum suum cuique solvere, solutio rerum creditarum Mącz; debitum solvere; exire a. exsolvere a. levare a. luere aes alienum, liberare aliquem aere alieno, nomina dissolvere a. expedire a. expungere Cn* [szyk zmienny] (73; 21; 5; 1; 1); *MetrKor* 40/818 [3 r.]; Item oplaczą długi kthorego kolwyek ma bicz placza szlozona do trzeczyego dnya *LibLeg* 6/117v, 11/138v [3 r.], 155; *ZapMaz V S* 2/332 [2 r.]; *RejRozpr* Ev; *LibMal* 1548/144v, 1551/164, 1554/192; *ZapWar* 1548 nr 2668 [2 r.]; Czym ze tén ma długi placzyć Chczely fię swietemy sbraczyc. *RejKup* 18, c5v; POżytek Inwentarzá ten iest/ iż dziedzic ktory go wczyni nie może być wciążon w płaceniu długow zmárłego/ iedno poki sftawa dobr iego. *GroicPorz* ee4v, r [3 r.], r2v, x4v, cc4, ee4v (17); *Leop Matth* 18/25, 30; *UstPraw* B3v, B4, C4, E3; *BielKron* 107, 227v; AEs alienum amicorum suscipere, Podyać sie przyacielskich długów płacić. *Mącz* 36b; *Versuram facere est aes alienum ex aere alieno solvere*, Pieniądzmi w lichwę wziętemi długi popłacić *Mącz* 486c, 5a, 244a, 399d, 400d, 486c (20); Ale to rádo bywa że ten Kredyt tráci/ Ktory tymi pieniądzmi długi swoie płáci. *Prot* A3v; kazał go on Pan záprzedác/ y żonę/ y lyny iego/ y wlytkę máyętność iego/ á zapłacić sobie dług swoy. *RejPos* 246v, 193v, 246v; *RejZwierc* 167v; Záplacon mi iest dług/ ktory iest nátym liście/ twoią ręką nápisany *SkarŻyw* 102; *ZapKoscier* 1583/37v; bo mam Potomstwo, oktore poki ostatniego długi niezapłacę powinienem myslić *ActReg* 164, 20, 85 [2 r.], 119, 163, 166; *GostGosp* 154; *WujNT Matth* 18/34; Zelázné lifty/ miełczánóm y Zydóm przeciwko szláchćie z ftromy nieplácenia długów/ nie máią bydź dawáné. *SarnStat* 243, 276, 442, 592, 1242 [2 r.], 1268 (19); Com zań długow zapłacił, tego niewfpominam *CiekPotr* 11; *KlonWor* 73, 74.

»dług položyc u ksiąg, w księgi wwiesć« (1 : 1): Kto da iáki dług w Kfięgi w wieść/ á potym weźmie wypis z kfiąg/ thedy ten wypis nie będzie miał mocy żadney áliżby lift główny był w Sąd položon. *UstPraw* H2; Pecuniam constituere, Zápisány dług obiecác/ zapłacić/ položic v xiąg. *Mącz* 413b.

»być powinny za dług« (2): iż rodzice iego nie będą powinni zá ón dług [*non teneantur de mutuo JanStat* 559] *SarnStat* 586 [*idem*] 706.

»poz(y)wać o dług, dla długi; pozywan (*a. przyzwany*), pozew o dług« = *pro debitis citare JanStat* [szyk zmienny] (4 : 1; 2 : 2); *ZapWar* 1528 nr 2458; był [...] przyzwány do obcego Sędzięgo o dług *GroicPorz* m3, dd4; *UstPraw* B, C4; *GórnRozm* F2v; *SarnStat* 293 [2 r.], 665 [2 r.], 920 [2 r.], 1242; Strzeże fię záwłze Woytowłkiego sftugi/ By go nie pozwał do práwá o długi. *KlonFlis* Ev.

»przyprawować, wdawać, wwodzić [*kogo, co*] w dług« = *indebitare JanStat* [szyk zmienny] (1 : 1 : 1); *KochSat* B; wftáwiamy/ [...] áby brát ftárfzy [...] nie mógl dóbr bráćiey swéy [...] nád część swą

która mu przynależy/ w dług w wodzić *SarnStat* 593; Raz ogniem/ raz złodzieiem/ zdradliwemi
flugi/ Niezłczęście wele [!] ludzi przypráwuie w długi. *CzahTr* L4v.

»ręczyć (przrzec) za dług; dług (za)ręczony; zaręczenie długu« [szyk zmienny] (3; 3; 1): *GroicPorz*
r3v; *UstPraw* F4v [2 r.]; Cavere pecuniam alicui. Ręczyć/ álbo przirzec komu zá dług. *Mącz* 41d;
Ale kiedybykolwiek dziedzić oného imięnia chciałby summę [...] długu zářczoného zápláćić [...]
powinien ten to *possefor* pieniądze tákowéz fwoié wziáć *SarnStat* 1168, 1168.

»sadać dla długow, o dług siedzieć, siedzący« (1 : 1 : 1): *BielKron* 106v; Y pytaiąc [więźniów] o
iáki kto dług siedzi/ [św. *Bernardyn*] tyle ich wykupił/ ile pieniędzy ftawáło *SkarŻyw* 462, 454.

»o dług sądzić« (1): Sędzia o dług który ze gry rofćie nie fądzi/ wyiáwłzy by kto potym zápláćić
obiecał *GroicPorz* d.

»długu na personie szukać« (1): A ile by długu swego ná koniu nie doiał/ áby ná Perfonie fzukał.
GroicPorz eev.

»w długach umrzeć« (1): Nákoniec áby fię sumnienie lepiej opátrzyło/ teftáment vczynić/ komu
to należy/ y kto ma z częgo: áby w kłopoćie kogo nie zořtáwił/ ábo w długách nie vmárl. *LatHar* 650.

»w długi wchodzić (a. zachodzić)« = *debita contrahere JanStat* (4): Kto ręczy ten niewolá/ íam
fobye zádwáwa/ A kto w długi záchodzi/ w więzyeniu rad ftawa. *BielKom* B7v; *SarnStat* 293, 665, 920.

»wierzyć długu« (1): íze Powod álbo *Creditor* który wierzył długu/ powinien pierwey fzukać y
winowác fwego dłuźniká *GroicPorz* r3.

»winić o dług« (1): kyedy fiá traphi yłf kogo vynnyá o dług a on nyema czym placicz Thedy ma
poráká pořthawicz *LibLeg* 6/117v.

»dług wyciągać (a. wyciągnąć) itp., upominać się długu; wyciąganie długu; pociągnion o dług;
dług nie będzie wyciągany« = *nomina exigere Mącz, Cn; efflagitare, expedire, interpellare, poscere,*
(*debiti*) *exactio Mącz; de nomine aliquem appellare, debitum exigere Cn* [szyk zmienny] (13 : 10; 2;
1; 1): *LibLeg* 11/138v; Dług ktoregom winyeny był na mnye wycyágáli. *LubPs* P6v; *UstPraw*
B3v; *BielKron* 107; Exactor. Poborcá. Ten który długi wyciąga. *Mącz* 6a, 6a [2 r.], 78d, 129b, 193a,
249b (9); *RejZwierz* 159; Ciężkieć to íá rzeczy człowiekowi rozumnemu/ wymiátowánie ná oczy
mieřkánia/ y komu fię długu przykro vpomináią. *BudBib Eccli* 29/33 [35]; *ModrzBaz* 124v; *SkarŻyw*
570; *ZapKościar* 1580/5v; Tá [śmierć] zá gárdło chwyta Bogáté pány/ iáko prořté flugi/ Ani zborguie/
byř wyciągnął długi. *KochPieř* 6; A bowiém gdy trzy látá wynidá/ dług tákowy nie będzie mógl bydź
wyciągány [*debitum huiusmodi repeti non poterit JanStat* 1034] od ízláchćicá *SarnStat* 276, 276 [3 r.],
365, 695 [2 r.], 707.

»(wy)da(wa)ć, puścić, wyrazić na dług« [szyk zmienny] (5 : 1 : 1): *LibMal* 1552/167; a co by zárobił
[dłuźnik] to iemu ná dług ma wyráćić. *GroicPorz* q4v; a oczyecz puřczyel ízynowy swemu Walkowy
dom Ieden na dług *ZapKościar* 1585/62v; a pán Andrařz nyefzolowfky na ten dluk [...] wydal pánu
Malchrowy dořtyęřzyczye 28 m. *ZapKościar* 1586/64, 1580/12, 1581/23v, 1582/27.

»z długu wynić (a. wychodzić), się wybawić, wybrnąć, się wyřwiebodzić« [szyk zmienny'] (2 : 1 :
1 : 1): Cum tandem de paludibus emersisset. Gdy fie z błót wykołátał álbo z długów wybrnął. *Mącz*
218c, 244b; Myřliłem we dne w nocy iáko wynidź z długu *Prot* Bv; *GórnRozm* F4v; *ActReg* 132.

»wypisać [kogo] ze wszystkich długow« (3): es sthanysław Mamka myal vypisacz philipa sewsiczkich długow kthore myal vxyągach visich podestem kop zakladv. *ZapWar 1519 nr 2214, 1519 nr 2214* [2 r.].

»o dług wywoływać [kogo], wywołanie; dla długow wywołańcem być« (1 : 1; 1): A com bannity wspomniał/ niewiem dobrzeli to/ o dług wywoływać poczciwe ludzie *GórnRozm I3*; W żadney ziemi tego nie máłz/ żeby kto dla długow wywołańcem bydź miał *GórnRozm I3, Lv*.

»wziąć [kogo, co] w długu; branie [czego] w długach« (3 : 1): *LibMal 1545/108*; Otoż teras przyśfedł ná mię wierzyciel y chce mi wziąć w długu dwu fynow moich [tollat duos filios meos ad serviendum sibi] *Leop 4.Reg 4/1; ZapKościer 1582/30v; SarnStat 1233*.

»dla długow, o dług, w długu [kogo] zapowiadać« = *pro debitis arrestare JanStat (3 : 3 : 1)*: ZAPowiada ktho koniá czyiego w fwym długu *GroicPorz ee; SarnStat 293* [2 r.], 665 [2 r.], 920 [2 r.].

»(za)przec (się) długu, dług odprzysiąc« = *creditum abiurare Mącz: negare debitum JanStat (9 : 1)*: *GroicPorz x4v*; Gdyby iłciec záprzał fię długu [...] tedy fámotrzeć ma przyśiádz rękoymia. *UstPraw F4v; BibRadz Lev 19/11*; Creditum abiurare, Dług odprzysiąc. *Mącz 178c; GórnDworz Q8; KuczbKat 329; SarnStat 276, 692, 695*; Lákomi fię przá długu *KlonWor 73*.

»dla długow, o długi [kogo] zatrzymawać« = *pro debitis detinere JanStat (3 : 3)*: dla których długów miełczánié zwykli kmiećie w mieściéch y w miáłteczkách zápowiádać/ zátrzymawać/ y pozywáć *SarnStat 293 [idem (5)] 293, 665* [2 r.], 920 [2 r.].

»dla długow, przed długi zbieżec« (1 : 1): *Argentariam dissolvere, Proverb*. Spuścić Vrzáđ odmieniania myńce/ albo przed długi zbieżec. *Mącz 15d, 20b*.

»długow zbyć« (2): Bo fáł bog rzekł iż niefiedzies Wniebie/ aż włech długow łbedzies. *RejKup 18; WierKróc Bv*.

»zezna(wa)ć dług; zeznanie długu« = *obligare, obligatio Mącz [szyk zmienny]* (3; 2): Lepieyby przestáć ná kálfy Niż fię w wielkie kólfy wdáwáć A ná wiołkach dług zeznáwáć *RejRozpr G4*; Ná tym też Sądzie bywáią zapifý/ przedawánia/ y wzdawánia Imienia łtoiącego/ zeznánie długow/ vgody/ y inne Contráky. *GroicPorz k, r2; Mącz 193c* [2 r.].

»ku długu znać się, przyznać się; znanie długu« = *agnoscere aes alienum, agnitio debiti Mącz [szyk zmienny]* (4 : 1; 1): Owca się ku długu przyznáłá/ Iże przed wilkiem muśiáłá. *BierEz N2v, M2v; UstPraw F4v*; Inficiator, Ten który przy á nie zna fię ku długowi albo ynśzey rzeczy *Mącz 115c, 250 d* [2 r.].

»zostać w długu, w długach [kogo] zostawić« (1 : 1): *BibRadz I 203v marg*; Bo w wielkich długách corkę zołtáwiłá/ ktrych oná ielzche niewypłáciłá/ ále zá miłóśierdziem Bożym wypłáci. *SkarŻyw 141*.

»[na kogo] żałować [= skarżyć], obżałowanie o dług« [szyk zmienny] (4 : 1): dan był do káźni [...] ná obżałowánie o dług álbo o iáką inną rzecz *GroicPorz ł2*; gdy ná mię żáluiefz o dług/ á ia powiádam iżełmy obádwá innego Práwá/ y żádam być odełtan do łwego Sędźiego *GroicPorz t3, m2, p2, t*.

»o dług sprawiedliwóści żádać« (3): o tákowé długi ná mieyścách dziedzicznych/ ná których tákowi kmiećie miełzkiáią/ łprawiedliwóści żádać máią [mieszczanie] wedle práwá [sed pro eisdem [debitis] decernimus, ... iuxta formam Iuris JanStat 1090] *SarnStat 294 [idem (2)] 665, 920*.

Wyrażenia: »cudze długi« [szyk 1 : 1] (2): Aere alieno premitur, Dokuczają mu cudze długi. *Mącz* 320c; AEs alienum sustollere, Długi cudze popłacić. *Mącz* 457d.

»dług ze gry« (1): Abowiem thu nie łzłaby iuż łprwá álbo łpor o dług ze gry/ ále z obiecány zapłaty. *GroicPorz* d.

»ist(n)y (a. istotny) dług« = *cautum debitum* *Mącz* [szyk 2 : 1] (3): *GroicPorz* cc4v; Ale gdyby kto komu zápisał łftny dług płácić/ od takiego zgoła niema być przyięto wwiązanie *UstPraw* C4; *Mącz* 42a.

»dług jasny« (1): Trzeci łtopień [*ku płaceniu*] ieft odkazanie v kogo długow iálnych pewnych/ á łftotnych/ kthore też miałto fantu wedle Prwá máią być poczytáne. *GroicPorz* cc4v.

»jawny dług« (1): Confessum aes, Yáwny á wiadomy dług. *Mącz* 119c.

»długi koronne« (2): Długi Koronne. *RejZwierc* 248v, 277v.

»długami obciążony« (1): Impedita nomina, Wielkimi długami obciążony/ Zádłużony. *Mącz* 249c.

»długami obowiazan; obowiazek długu« = *obligatus pecunia* *Mącz*; *debito obligatus* *JanStat* (2; 1): *Obligatus pecunia*, Wiele dłužen/ długami obowiazány. *Mącz* 193c; Spóśb obowiazku pewnego długu. *SarnStat* 1255, 656.

»odbieranie długow u ksiąg (a. prawa); długi odbierający; długi wybrać« [szyk 2 : 2] (2; 1; 1): *Exactor* – Długi odbieraiaci *Calep* 388b; *GostGosp* 42; o odbieraniu długów v prwá pieniędzy pożyczanych, w téy mierze potrzebny iest ten Státut. *SarnStat* 406, 407.

»długi odkazane« (2): Omnes haeredes ornare legatorum praestatione, Zołtáwić álbo vkázác ná dziedzicach długi odkazáne/ obciázic álbo obowiezác ye áby byli winni, płácić nie máto długów odkazánych. *Mącz* 419c.

»pewny dług« = *cautum debitum* *Mącz*; *certum debitum* *JanStat* [szyk 9 : 4] (13): *ComCrac* 21v; *GroicPorz* t, cc4v, dd; *Mącz* 42a; Byli dwa dlužnicy winni pánu iednemu pewne długi łwoie *RejPos* 310v; Tedy dołtateczny *Cirograph* yemu Iakoby na dlvg pewny dal *Criřtoph Smogorzińki ZapKościer* 1582/27, 1580/ 13; Który cię pozywa o to: iż niechcełz mu zápłacić łto grzywien pieniędzy pewnego długu *SarnStat* 1242, 6, 1242, 1255 [2 r.].

»dług pieniężny« = *aes* *Calep*; *pecunia debita* *JanStat* (4): O dług pienezny ma być czás łkazan płacey zá ósmnalćie niedzyel *UstPraw* I2v, I2v; *Calep* 36a; *SarnStat* 691.

»dług pozostały« (1): Przed prawem náłzim Miałta Kołćierziny za pierwszemi *Contrakty* długu pozostalego, Iako *Sliachetny* *Grzegorz Smogorzińki* [...] *Wydawaiąc* *rinthę* [*pani Katarzynie*] dáł marc. 10 [...] a ieczze zołtal marc. 14. *rinthy* pozostaly. *ZapKościer* 1581/12.

»pozostały w długu, w ostatkach długow zostawujący« = *reliquator* *Mącz*, *Calep* (1 : 1): *Reliquator*, *W óstátkách* długów zołtawuyący *Mącz* 195a; *Calep* 909a.

»dług pożyczany; długu pożyczyc« = *mutuum* *Mącz*, *JanStat* [szyk 6 : 2] (7; 1): *Potim* wiznal yz ma v pana *Staniława Odrowąza* długu poziczanego trzi sta zlotich wmoneczcie *MetrKor* 59/75v; *UstPraw* B; *Mącz* 239c [2 r.]; Długu kto pozyczy á zapifu nie ma, ten który łie przy, przyięgá łie odwiedzie. *SarnStat* 694, 644, 691 [2 r.].

»długi proste« (2): także od zapisów wieczności wżelákiéy/ y ran/ gwałtów/ zaftaw y długów proftych/ nie więcéy ma brác [pamiętnego] y wycięgác/ iedno pułtorá grofzá. *SarnStat* 1156, 1156.

»dług przezyškany« [szyk 1 : 1] (2): A gdzieby fantu [dłużnik] nie wydał [...] áby był do Vrzędu wzięt/ y záchowan tak długo/ ázby powodowi w przezyfkánym długi dofyć vczynił. *GroicPorz* q2v, q2v.

»skazan w długi« (1):A gdzie by Rękoymia [...] przyfyęgi niechćiał podić/ thedy bywa fkazan w onym długi/ kthorego záfy od dziedzicow zmárłego będzie fzukał tyle ileby przyfádżono. *GroicPorz* f.

»suma długow« (2):ktoremu [dłużnikowi] był Pan odpuścił wielką fumę długow iego. *RejPos* 193v; *SarnStat* 1168.

»dług umowiony« (1): Swiecki człowiek niema być pozywan do fądu Duchownego o rzeczy ziemfkie áni o dług pożyczány/ áni vmowiony. *UstPraw* B.

»wiadomy dług« = *confessum aes Mącz; liquidum debitum JanStat* (2): *Mącz* 119c; zeznał: iż Szláchetnému N. fto grzywien pieniędzy pewného y wiadomého długi/ álbo pożyczánych pieniędzy monéty y liczby Polfkiéy ieft winien *SarnStat* 1255.

»dług winny« (2): SZperunku Sędzia Mieyfki niema dopufzczác [...] ná Ziemiáfkie poddáne/ áni ich pozywác/ ani hánowác/ o żadny dług/ iákim kolwiek obyczáiem winny *GroicPorz* dd4; *SarnStat* 1233.

»wolny od (wszelkiego) długi« = *liber et absolutus ex omni debito JanStat* [szyk 3 : 1] (4): *GroicPorz* zv; *BielKron* 119; tedy pozwány przyfięgę vczyniwfzy od długi będzie wolen wypufczon. *SarnStat* 276, 798.

»wwiązanie w długi« [szyk 1 : 1] (2): Kiedyby kogo pozwano o iáki dług [...] á on pozwány [...] dawałby w onym długi wwiązanie/ [...] od takiego ma być przyięto wwiązanie. *UstPraw* C4, C4.

»wysłuzony dług« (1): yz [Boturzyński] ma [...] tysyancz zlotich [...] dobrze, a cznothlywie wiłluzonego długi *MetrKor* 59/75v.

»dług (cyrografem a. w aktach itp.) zapisany (a. opisany a. napisany), (na-, w-, za-) pisać, zapisem obligowany; za dług zapisany; zapis, rejestr długi (a. o dług)« = *libellus aeris alieni BartBydg; obligatio Mącz; debita in registris scripta a. annotata, debitum non inscriptum JanStat* [szyk 20 : 10] (30): *BartBydg* 81b; Alie zapis o przedanie dziefięczyny odlug Kofczielny abo dvchownei ofobie mogą prziiacz y fpravovac fądem Duchownem *ComCrac* 20v *marg*, 21v [2 r.], 22; Vczyni kto pierwzy Areft ná dobrá fwego dłużniká zgołá/ nie máiac długi fwego żadnym zapisem obligowanego/ vczyni też potym drugi/ máiac dług Cyrografem álbo iákim innym Vrzędowym dowodem opifány *GroicPorz* ee2, x4v, dd4 [2 r.], ee2v; Dług zápifány tháką monetą ma być płácon/ iáka ieft zápifána. *UstPraw* E3, C4; *Mącz* 193c, 413b; *ActReg* 162; a tam lęszancz na smyertelnym lofzu [...] dzalał pán fzyedleczfky tefztamyen y dal natym teftamenczye pyłzacz długi pány páwłowy *ZapKościar* 1589/86, 1589/86; *ActReg* 162; Dług nie zápifány, máiętnością płáczac ma ftróná przyiác. *SarnStat* 694; Kupcy długi w Reyeftrzech nápifáne przed trzemá láty niech wycięgáią. *SarnStat* 695, 214, 276 [2 r.], 698, 809, 1168 [2 r.], 1242 [2 r.], 1268.

»zawiązbion w długi« (1): Iż mu chcą to imienie omienione wyfwbodzić fwym nakładem, które iest zawiązbiono v sliachetnego Iędrzeia Knibawłkiego wpewnym długi *ZapKościar 1580/13*.

»dług złodziejstwa« = *zobowiązanie wynikające z kradzieży; debitum furtum JanStat (1)*: A iegli w więzieniu będąc vcieką z ich mocy/ niech iuż będą wolni od wżelkiego długi y obowiązku: wyiawfzy długi złodziejstwá *SarnStat 798*.

Szereg: »dani i długi« (1): Bo kto ná Kmiotki dani y długi záchowywa/ łatwie ie zuboży. *GostGosp 66*.

W przen (18): á czo nam pochlebftwo przyniefie, to wnet fobie iako długi pokładamy *BielŻyw 145*; Grzebą temu zá vchem cyrográphy długi/ Ano nie máfz k wieczoru czym nákarmitć fługi. *RejWiz 68v*.

W charakterystycznych połączeniach: wielki, (swoj) własny długi (6); dosyc się stać za długi.

Zwroty: »odda(wa)ć długi; długi jest oddany« [szyk zmienny] (2; 1): Hárfą/ y rymem będę cię wyznawał: Abych ták tobie wedle powinności Długi obiecány dzień po dzień oddawał. *KochPs 88*; [na Sądny dzień] odda Piekło długi fwoy/ y zgubienie wroci część fwoię/ ábych ia też (mowi P. Bog) oddał káždemu według vczynkow iego *StryjKron 6*; *WujNT 521*.

»upominać się jako długi« [w tym: własnego (3), własnego swego (3), pewnego (2)] (9): Iuż wypełni [Pan] ony obietnice fwoie nád tobą/ [...] iż nie tylko ábyś vprosić miał co v niego/ áleć fie kaže vpominać iáko długi włáfnego fwego *RejPos 181, 128, 163, 171v, 181, 252, 327*; *SkarŻyw 570*; *GrabPospR K2v*.

»długi wrocić« (1): A czemuż fie [człowiek pobożny] ma wzdrygać/ áby ten długi [dobrodziejstwa pańskiego] Pánu záś wrocił? *RejZwierc 167v*.

»długi wziąć« (1): Tákte człowiek pobożny zádlużył fie Pánu/ wielki długi wziął od niego dobrodziejftwá iego *RejZwierc 167v*.

»długi zapłacić« (1): Iefzcześ mi nie wżytko fpełnił cóś mi był powiedzieć obiecał. (–) Niech iedno fobie kęs wytchnę/ á godnego znáć fye od Gořpodarzá náuczę/ łatwieć długi zapláć *OrzRozm P*.

Wyrażenia: »długi dobrodziejstwa« (1); *RejZwierc 167v* cf »długi wziąć«.

»pewny długi« (2): vpominał fie Konwierz obietnice/ iáko długi pewnego/ áby kápicę co rychley wziął/ á Mnichem zořtał *SkarŻyw 570*; *RejPos 327*.

»powinny długi« (1): A iegli też ná ktorego wiernego co przypadnie boleści álbo nieřzcęfcia iákiego/ tho iuż Pan z niego bierze iáko czynńř álbo iáká dań zá [...] wyřtępkí iego/ á pothym mu już dawa kwit [...] iż mu fie iuż dofyc sřtháło zá on powinny długi iego. *RejAp 132v*.

Szereg: »długi a zapłata« (1): A iuż mię w ten czás ni ocz nie proś/ ále mi fie vpomina y iáko włáfnego długi á zapłáty fwey. *RejPos 163*.

Przen (66):

a) O konieczności śmierci (45): Iednáki długi nořimy/ wżytkich řmierć wyzobie *WisznTr 8*; *GrabowSet P2*.

Fraza: »každy [człowiek] długi [řmierci] winien« (1): Doctorowie o pewney řmierczy powiedaią. [...] A kazdy řnac długi ten winien Czynić mu dofyc powinien. *RejKup f8v*.

Zwroty: »się uiřcić řmierci w długi« (1): Ale iż y ten po onym zwycięřtwie nád Tátary otrzymány mufiał fie vyřczyć řmierci w długi ktory był winien z ciáłá. *StryjKron 270*.

»(ostatni a. powinny) dług (śmierci z ciała a. Bogu) (za)płacić« (9): A żywota polepszyć chćiey: Bo niewiełz gdy śmierć ma przyść/ Ktorey musilz dług zapłacić. *BierEz* S3; *HistLan* E; A iefli vmrę tedy dług zapłace/ á pokoy łobie vczynię. *RejZwierc* 169v, 169v; *SkarŻyw* 342; *StryjKron* 707, 782; *ArtKanc* S18; Sámá dług zapłaciła Bogu Włzechmocnemu. Z tych ziemłkich do Niebiełskich połzła ofiádłóści *KołakCath* Bv.

Wyrażenia: »dług nieomylny« (1): *RejZwierc* 169v cf »dług pewny«.

»ostatni dług« (1): iz Alexander dnia 19. Augułtá Miefiácá Roku 1506. w Wilnie oftátni dług łmierci z ciála zapłacił *StryjKron* 707.

»dług pewny« (1): A niech teł łobie káždy włpomni łmiertelność łwoię/ á iz to dług iefł pewny á nieomylny/ á káždy gi s czálem łwym pewnie zapłacić mułi. *RejZwierc* 169v.

»powinowaty, powinny dług« (2): *LibLeg* 11/180v; Iz káždy z nas mułi tu powinny dług płácić/ Bo łie kres zámierzony nie mołe zináczyć. *HistLan* E.

b) *O zobowiązaniach człowieka grzesznego względem Boga* (47) : Ale moie [*lege*: małe] yuł załługy Bo łá niezliczone długy Co prze nanłfá [*lege*: przenoszą] náłłe łprołny [*lege*: sprawy] A tocz włytko yéłł błat prawý A to ya ták wyznacł mułłę Mam tak nawłłem grzełłną Duffé. *RejKup* r5v.

W połączeniu z zaimkiem dzierżawczym (21): *RejKup* 12; A iz themu wierę że Kryłtus vmarł [...] y zapłacił dług moy *KrowObr* 45v, 45v; *OrzQuin* Nv [2 r.]; A tá nędznicłká vczuwłly ten mizerny dług łwoy/ [...] pokrapia łzami łwemi nogi moie *RejPos* 310v, 168, 211, 246, 248 [2 r.], 248v [2 r.], 310v [4 r.]; *ArtKanc* P9, T13v; *SkarKaz* 386b, 551b.

W charakterystycznych połączeniach: marny (2), mizerny dług.

Zwroty: »być, chodzić w długu« (1 : 1): Trzecie obácłác małz/ iáko łie łmęcá bráclłłzkowie twoi/ [...] z vpadku twego. A pomni że vłtáwicłłnie chodzilz w tym długu przed Máyełstatem Pána twego. *RejPos* 249v; Pátrzayłe iz thy będac w długu łwoim/ przedłię łie nic nie czuiełz/ á nic łie nie łtáralz o zapłátę łwoię *RejPos* 310v.

»odpułcić (wszyłki) dług(i)« [*szyk zmienny*] (4): iz łie Pan zmiłował nácl toba/ [...] y odpułclłi włzyłki długi twoie. *RejPos* 246, 310v; przyimilz [*Panie*] twe nieużyteczne łługi/ á odpułć nam náłze włzyłki długi. *ArtKanc* P9; *LatHar* 449.

»przyznać się ku długowi« (1): A włzákoł thou pátrł á vcł łie/ iz przedłię vczynil [*nędznik*] y wyznáne vpadku łwoiego/ gdy łie przyznał ku długowi/ á podeymuie łie go płácić: vczynil theł y pokore y prołbę/ gdy proł áby Pan miał łtołć nácl oná omyłłką iego. *RejPos* 248v.

»(za-, wy-, s-)płacić (a. wypłacać), wypłacający dług (a. siła długow); dług wypłacenie, zapłata; dług zapłacony« [*szyk zmienny*] (20 : 1; 1 : 2; 1): Naimi teł tu kogo łobie Iz bęclie czo czedł przy tobie. Zwłacza prołby łwieteł brydy [...] Albo łwieteł połł Iakubow I ten łyla placzy dlułow. *RejKup* 15, ł4v, Ddv, ee7v; Iz kriłtus pan łam ten dług zapłacić raczył/ ktorychmy my płácić powinni byli. *LubPs* P6v marg; *KrowObr* 45v [2 r.]; *RejWiz* 159v; *OrzQuin* Nv [2 r.]; *RejPos* 168, 178v, 211; *KuczbKat* 415 [3 r.]; *SkarŻyw* 263; *LatHar* 286, 309; Miłółierne vczynki od gniewu Bołego bronia/ długi Bogu wypłacáią *SkarKaz* 278b; bo tym łię ná drugim łwiece rátuia; gdy ábo ich długi płácić/ ábo iáłmułny z dóbr ich ktore zołtáwili/ y ktorych vłzywamy/ czynim *SkarKaz* 386b, 119b, 551b, 634b, 637a,

»upadać w dług« (1): Závždy nędzny człowyeck vpada w dług Pánu. *RejPos* 248 *margin*.

»wykwitować sobie długow« (1): iefzcze sie ten nádzyewał wedle ítórych kwitáciy fuchotámi/ odpuítý/mízámi/ y inemi ípráwámi wykwitowác sobie tych długow íwoich. *RejPos* 248.

»w długi zachodzić« (1): A barzo wdługi [*gardyjanowie*] zachodza Wiele íwoiey duffy íkodza. *RejKup* b7v.

»dług zastąpić [= zapłacić]« [*szyk zmienny*] (2): Tu iuż wiefz/ íż zdárt íeft on írogi Cyrograph/ [...] ktoremuchmy nigdy dofyc wczynić nie mogli/ by był zá nas Pan náíz tego długu nie záítąpił/ á nie przeiednáł nam te⁸⁰ v Bogá oycá íwe⁸⁰. *RejPos* 109, 211.

»zetrzeć krwią, zgładzać długi« (1 : 1): Bo pan zgladza náíce [!] dlugy Przes íyna íwego zaílugy. *RejKup* 12; Náíz Pánie ráczyłz nas broníc/ á nieprzyiaćielá ítłumić/ ípráwuiać nas twoie slugi/ íwá Krwią ítarleś náíze długi. *ArtKanc* T13v.

Wyrażenia: »ciężki dług« (1): Obáczże tu moy miły bráćie/ íáko to íeft ciężki dług náíz/ to thu przewinienie náíze *RejPos* 248.

»docześne długi« (1): Owym záś co w Czyścu my ná íziemi bárzo wiele sluzym: gdy im do wypłáćenia docześnych długow/ ofiárámi/ poítámi y íáłmużnámi/ y innym vtrudzenim zá nie/ pomagamy. *SkarKaz* 637a.

»dług grzechowy; grzechow długi« (1; 1): Długu grzechowego że niemożemy íami zápláćić/ do męki Páńfkiey wćiekác sie mamy. *KuczbKat* 415 *margin*; WYíluchay Pánie/ próśimy cię/ [...] przez íego [św. *Atanazyjusza*] zaílugy/ odpuśc grzechow náíznych długi. *LatHar* 449.

Szeregi: »dług a przestápienie« (1): Bo obácz íáko záítępuie zá cię [*Pan*] á íáko pláći zá cię ten márný dług twoy/ á to przeítápienie twoie. *RejPos* 168.

»dług i wina« (1): Tákowyc był on dług y táka winá/ o ktorey mowił Pan Chríftus przez vftá Prorockie *KuczbKat* 415.

c) Powinność (1) : A o czo ty [*sluga*] narzekać małz Gdyć czo każą to wdziałáż A to twoie wízytki długi Abys był pilen poílugi *RejJóz* C6.

d) Zobowiązanie (1) : [*Pyrrus do Agamemnona*] Owa/ íefli wważałz slufznie cné zaílugy/ Wielkie Achillefowe Tą ná tobie długi. *GórnTroas* 21.

W charakterystycznym połączeniu: wielki dług.

Synonim: pożyczka.

Cf [DŁUSTWO], DŁUŻNOŚĆ